

A86/01

3 januari 1986

POOLSE GEHEIME DIENST GAAT OP OUDE VOET VERDER

In december jl. heeft een rechtbank in Krakow voor het eerst in de geschiedenis van de Poolse Volksrepubliek -een onderdeel van- de geheime politie veroordeeld wegens ontvoering en mishandeling van politieke opposanten. Het vonnis toont aan dat de veiligheidsdienst weinig geleerd heeft uit de affaire POPIELUSZKO, die in de herfst van 1984 grote opschudding veroorzaakte. Tegen allerlei speculaties in gebruikt het veiligheidsapparaat nog steeds niet bepaald zachtzinnige methodes bij de bestrijding van elke vorm van politieke oppositie in eigen land. Het belangrijkste verschil met de POPIELUSZKO-zaak is dat het hardhandige optreden van de veiligheidsdienst ditmaal gesanctioneerd werd door de autoriteiten. In de toekomst hoeft dan ook niet gerekend te worden op een milder, maar veeleer op een heimelijker optreden van de Poolse dienst, die nog steeds over vergaande bevoegdheden beschikt en eerder versterkt dan verzwakt uit de POPIELUSZKO-affaire te voorschijn lijkt te zijn gekomen.

De Poolse veiligheidsdienst raakte in de herfst van 1984 in opspraak, toen vier van haar officieren de militante priester en Solidarnosc-sympathisant Jerzy POPIELUSZKO ontvoerden, mishandelden en vervolgens doodden. Naar later is gebleken, geschiedde de moord op de regime-kritische kapelaan van de Sint Stanislaw Kostka kerk in Zoliborz (een voorstad van Warschau) waarschijnlijk buiten medeweten van de minister van Binnenlandse Zaken generaal Czeslaw KISZCZAK, onder wiens verantwoordelijkheid het civiele inlichtingen- en veiligheidswerk ressorteert. KISZCZAK had zich als politiek geestverwant van partijleider JARUZELSKI sinds juli 1981 beziggehouden met een ingrijpende zuivering van het ministerie van Binnenlandse Zaken (MSW), waarmee hij trachtte het inlichtingen- en veiligheidsapparaat om te vormen van een autonome machtsfactor in de Poolse politiek tot een betrouwbaar en effectief instrument in handen van het regime, ter bestrijding van de binnenlandse oppositie.

De reorganisatie ging gepaard met een sterke vergroting van de invloed van de militairen binnen de gelederen van het MSW en stuitte op grote weerstand van een groepering 'hardliners' op het ministerie, merendeels behorend tot de reactionaire vleugel van de Poolse communistische partij (PVAP). Deze orthodoxe 'politie-factie' was vooral sterk binnen de partijgroepen in het MSW, die evenals in andere staatsorganen van communistische landen een eigen partij-hierarchie

vormen naast de formele administratieve structuur. Enkele MSW-partijgroepen gingen uit onvrede met het terughoudende beleid van de militaire top op eigen gezag gewelddadige acties voeren tegen leden of sympathisanten van de Poolse oppositie.

Deze heimelijke acties werden oogluikend toegestaan door politburolid Miroslaw MILEWSKI, die als CC-secretaris voor Veiligheidsaangelegenheden en hoofd van de CC-commissie voor Openbare Orde en Veiligheid o.a. toezicht uitoefende op de activiteiten van de partijgroepen in het MSW. Als voorman van de 'havikken' in de partijtop zou hij zich fel verzet hebben tegen de normaliseringspolitiek van JARUZELSKI, die in de zomer van 1984 vooral gestalte kreeg in een amnestie-regeling voor vrijwel alle politieke gevangenen in Polen. Vanuit deze optiek zou de moord op de populaire priester POPIELUSZKO beschouwd moeten worden als een met medeweten van o.a. MILEWSKI ondernomen poging om een spontane uitbarsting van volkswoede te provoceren, die JARUZELSKI zou dwingen tot hardhandig optreden en tot bijstelling van zijn relatief liberale hervormingspolitiek.

De reactie van partijleider JARUZELSKI, toen ook nog premier, liet niet lang op zich wachten. Hij nam persoonlijk het politieke toezicht op de MSW-partijgroepen over van MILEWSKI, die eerst op een zijspoor werd gerangeerd om vervolgens in het voorjaar van 1985 uit zijn partijfuncties gezet te worden. De vier ontvoerders van POPIELUSZKO werden berecht en veroordeeld volgens een strak scenario, dat hoofdzakelijk tot doel had de onschuld van JARUZELSKI en KISZCZAK aan te tonen. Inmiddels was ook het startsein gegeven voor een diepgaande herziening van de partijstructuur binnen het MSW, die uiteindelijk zou moeten leiden tot een scherper toezicht van de partijtop op het functioneren van het veiligheidsapparaat. Het doorvoeren van de daarmee gepaard gaande zuiveringen en eventuele wijzigingen in de organisatorische samenstelling van de veiligheidsdienst werd opgedragen aan Andrzej GDULA, in december 1984 benoemd tot onderminister van het MSW.

Tegen deze achtergrond gaven Westerse waarnemers herhaaldelijk te kennen dat zij een meer terughoudende opstelling van de Poolse veiligheidsdienst verwachtten, vooral tegenover politieke opposanten. Reeds op 2 mei 1985 werden deze verwachtingen gelogenstraft, toen twee leden van de verboden oppositionele organisatie 'Confederatie voor een Onafhankelijk Polen' (KPN) door de geheime politie van Krakow op straat werden ontvoerd, mishandeld en twee dagen later weer vrijgelaten. De twee KPN-leden en , beiden student, dienden een klacht in bij de rechtbank in Krakow die de zaak in behandeling nam, ofschoon in begin december jl. zijn beschuldigingen aan het adres van de geheime politie weer introk. De verklaring van kon echter niet genegeerd worden door de rechtbank, die de regionale afdeling van de SB ('Sluzba Bezpieczenstwa' = Veiligheidsdienst) te Krakow in de tweede helft van december veroordeelde tot het betalen van een symbolische schadevergoeding aan de twee studenten en aan het Poolse Rode Kruis, waardoor zij na hun vrijlating behandeld moesten worden.

De betrokken regionale SB-afdeling ressorteert onder het MSW/Departement III dat nauw samenwerkt met Departement IV van hetzelfde ministerie, waartoe de vier veroordeelde ontvoerders van POPIELUSZKO behoorden. In tegenstelling tot Departement IV, dat hoofdzakelijk 'waakt' over de Katholieke Kerk en de nationale minderheden in Polen, treedt Departement III vooral op tegen politieke oppositionele groeperingen als de eerder genoemde KPN. Juist tegen deze extreem nationalistische en fervent anti-Russische organisatie werden in de zomer van 1985 belangrijke successen geboekt. Leszek MOCZULSKI en andere leidende KPN-activisten werden in juli gearresteerd en wachten op hun proces. De ontvoering en mishandeling van de studenten en twee maanden eerder moet waarschijnlijk gezien worden als een poging van de Poolse veiligheidsdienst om belastend materiaal en informatie over de verblijfplaats van MOCZULSKI te ver-

zamelen, die toen nog op vrije voeten was. De daarbij gehanteerde methode toont aan dat het Poolse veiligheidsapparaat in de affaire-POPIELUSZKO geen reden heeft gezien om veranderingen in zijn veelal hardhandige werkwijze aan te brengen. In feite gaat de SB gewoon op oude voet verder. Terwijl de moord op POPIELUSZKO echter nog beschouwd kon worden als een prive-actie van een partijgroep binnen het MSW, blijkt het optreden tegen de beide KPN-leden deel uit te maken van een systematische onderdrukking van elke vorm van politieke dissidentie in het kader van de normaliseringscampagne van het regime JARUZELSKI, waarmee getracht wordt de bevolking in Polen te overtuigen dat de oppositie een zachte dood is gestorven en de rust is weergekeerd.

Dit werpt ook een ander licht op de zaak-POPIELUSZKO: de vier betrokken officieren van de veiligheidsdienst werden niet alleen veroordeeld omdat zij een priester mishandelden en vervolgens doodden, maar waarschijnlijk vooral omdat zij daardoor de regering JARUZELSKI in verlegenheid brachten. Opvallend in vergelijking met de POPIELUSZKO- affaire is dan ook dat de rechtbank in Krakow geen individuele politiefunctionarissen, maar de regionale afdeling van de SB zelf veroordeelde wegens de ontvoering en mishandeling van de twee KPN-leden. De werkelijke daders werden op deze manier in bescherming genomen door de autoriteiten, die daarmee in feite hun optreden tegen de KPN billijken. Het vonnis van de rechtbank van Krakow moet in dit verband veeleer beschouwd worden als een waarschuwing aan het adres van de geheime dienst om haar optreden tegen "oppositielementen" voortaan beter te camoufleren.

Zo lang het regime JARUZELSKI uitdrukkelijk volhoudt, dat de toestand in Polen 'genormaliseerd' is, blijft voor de Poolse veiligheidsdienst de taak weggelegd om ervoor te zorgen dat geen enkele oppositieve groepering de kans krijgt het tegendeel te bewijzen. Om deze taak naar behoren te kunnen vervullen dient de geheime politie over uitgebreide bevoegdheden te beschikken. Het veiligheidsapparaat lijkt dan ook eerder versterkt dan verzwakt tevoorschijn te zijn gekomen uit de affaire-POPIELUSKO. Aan de vooravond van de moord op de priester voerde JARUZELSKI nog een politiek van nationale verzoening, waarmee hij de kloof tussen zijn regering en de Poolse bevolking trachtte te overbruggen. Inmiddels heeft deze verzoeningsgedachte en de daaraan gekoppelde terughoudende opstelling tegenover de politieke oppositie kennelijk plaats gemaakt voor de overtuiging dat het hervormingsbeleid alleen kans van slagen heeft als de Poolse communistische partij haar controle over de samenleving herwint en iedere vorm van oppositie wordt uitgeschakeld. Het spreekt vanzelf dat de traditioneel zeer repressieve Poolse veiligheidsdienst in dit klimaat beter gedijt.